

GLOSZY

Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2022 r.

III KK 177/22¹

DOI:10.53024/10.1.49.2023

CZESŁAW P. KŁAK*

STRESZCZENIE

Glosa dotyczy możliwości zastosowania art. 37a § 1 k.k. w postępowaniu nakazowym, tj. możliwości orzeczenia grzywny lub kary ograniczenia wolności zamiast kary pozbawienia wolności, uwzględniając model postępowania nakazowego w polskim procesie karnym. Autor wyraża pogląd, że nie jest to możliwe, ze względu na to, że sąd orzeka na posiedzeniu bez udziału stron (a więc także bez udziału oskarżonego) i czyni to wyłącznie na podstawie materiału dowodowego zgromadzonego w postępowaniu przygotowawczym. Sąd nie ma zatem możliwości zweryfikowania okoliczności, które mają znaczenie dla podjęcia decyzji, czy orzec karę izolacyjną, czy też wolnościową, jak również nie ma warunków do ustalenia, że możliwe jest orzeczenie kary pozbawienia wolności, a następnie – jej zamiana na grzywnę lub karę ograniczenia wolności.

Słowa kluczowe: wyrok nakazowy, kara pozbawienia wolności, orzeczenie grzywny lub kary ograniczenia wolności zamiast kary pozbawienia wolności

W glosowanym wyroku Sąd Najwyższy wyraził pogląd, iż wypadek „pozwalający na orzeczenie kary ograniczenia wolności lub grzywny” jest pojęciem szerszym i zachodzi również wtedy, gdy mimo sankcji przewidującej wymierzenie sprawcy tylko kary pozbawienia wolności zastosowanie określonego unormowania ustawy karnej stwarza możliwość orzeczenia kary o charakterze wolnościowym, odwo-

* Doktor habilitowany nauk prawnych, prof. UP, kierownik Katedry Prawa Karnego, Postępowania Karnego i Kryminologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, członek Trybunału Stanu, prokurator Prokuratury Krajowej, członek Rady Legislacyjnej przy Prezisie Rady Ministrów; ORCID: 0000-0002-2886-4770.

¹ LEX nr 3479153.

lując się do swego wcześniejszego orzecznictwa². Stanowisko to jest zasadne i nie budzi wątpliwości. Ustawa z dnia 06.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego³ nie ogranicza bowiem możliwości wydania wyroku nakazowego jedynie do tych przypadków, w których kara ograniczenia wolności lub grzywna jest przewidziana w sankcji przepisu określającego dany czyn zabroniony⁴. Warto natomiast pochylić się nad inną kwestią, którą rozważył Sąd Najwyższy, a mianowicie wskazał on, iż jednym z przepisów, który stwarza możliwość orzeczenia kary o charakterze wolnościowym, jest art. 37a ustawy z dnia 06.06.1997 r. – Kodeks karny⁵ (nazywana dalej k.k.). Tym samym uznano, że możliwe jest orzeczenie kary wolnościowej w wyroku nakazowym w oparciu o wskazany przepis ustawy karnej, dostrzegając jedynie, że jedynym warunkiem jego zastosowania jest ograniczenie do tych przypadków, gdy „przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat 8”. Warto przeprowadzić w tym zakresie szersze rozważania, czego nie zrobił, niestety, Sąd Najwyższy, a tym samym nie dostrzegł on kilku ważnych kwestii odnoszących się do możliwości zastosowania art. 37a k.k. w postępowaniu nakazowym.

Zgodnie z brzmieniem art. 37a § 1 k.k., „jeżeli przestępstwo jest zagrożone tylko karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat, a wymierzona za nie kara pozbawienia wolności nie byłaby surowsza od roku, sąd może zamiast tej kary orzec karę ograniczenia wolności nie niższą od 3 miesięcy albo grzywnę nie niższą od 100 stawek dziennych, jeżeli równocześnie orzeka środek karny, środek kompensacyjny lub przepadek”. Nie chodzi zatem – jak wskazał Sąd Najwyższy – o zagrożenie karą pozbawienia wolności do lat 8, lecz o taki przypadek, w którym sankcja przewidziana za dany czyn zabroniony jest jednorodnjajowa i przewiduje wyłącznie karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat. Innymi słowy, art. 37a k.k. ma zastosowanie tylko (a zatem jedynie) do takich przypadków, w których przestępstwo zagrożone jest wyłącznie karą pozbawienia wolności, na co słusznie zwrócono uwagę w piśmiennictwie⁶. Pogląd taki prezentowany jest również w orzecznictwie⁷, w tym także Sądu Najwyższego⁸.

Dla zastosowania art. 37a § 1 k.k. znaczenie ma przeprowadzenie przez sąd hipotetycznego procesu myślowego polegającego na wymierzeniu sprawcy kary pozbawienia wolności, co wyraźnie wynika z przywołanego przepisu („wymierzona... kara nie byłaby surowsza od roku”). Jak trafnie wskazano w piśmiennictwie, w rzeczywistości zatem idzie o to, że sąd musi wymierzyć sprawcy karę pozbawienia wolności, jakkolwiek czyni to tylko we własnym sumieniu i nie jest to wymierzenie kary w sensie

² M.in. wyrok SN z dnia 17.05.2011 r., III KK 117/11, OSNKW 2011, nr 9, poz. 80.

³ Tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. Nr 1375, z późn. zm.

⁴ Zob. szerzej: Cz. Kłak, *Postępowanie nakazowe w polskim procesie karnym a ochrona praw człowieka*, Warszawa 2008, s. 84 i n.

⁵ Tekst jednolity Dz. U. z 2022 r., poz. 1138 z późn. zm.

⁶ M. Mozgawa, [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el 2023, teza 2 do art. 37a.

⁷ M.in. wyrok SA w Katowicach z dnia 16.02.2017 r., II AKa 526/16, LEX nr 2278197.

⁸ M.in. postanowienie SN z dnia 31.03.2016 r., II KK 361/15, OSNKW 2016, nr 6, poz. 39.

procesowym, aby chwilę później wymierzyć karę zastępczą – nieizolacyjną⁹. Rodzi się zatem pytanie, czy w warunkach postępowania nakazowego, gdy sąd proceduje na posiedzeniu bez udziału stron (art. 500 § 4 k.p.k.) i orzeka wyłącznie na podstawie materiału dowodowego zgromadzonego w postępowaniu przygotowawczym (art. 500 § 1 k.p.k.), możliwe jest przeprowadzenie wskazanego procesu myślowego? W postępowaniu nakazowym można wybrać karę wolnościową, gdy dany czyn zabroniony zagrożony jest sankcją ujętą alternatywnie, można również zastosować przepis pozwalający na orzeczenie kary wolnościowej, gdy brak jest uzasadnienia do orzeczenia kary pozbawienia wolności, a kara wolnościowa może spełnić cele kary (art. 58 § 1 k.k.), ale przypadek uregulowany w art. 37a k.k. oparty jest na założeniu, że zachodzą podstawy do orzeczenia kary pozbawienia wolności nieprzekraczającej roku i w takim przypadku możliwe jest przejście na karę wolnościową. Sąd najpierw ustala bowiem (hipotetycznie) – odwołując się do zasad i dyrektyw sądowego wymiaru kary w granicach ustawowego zagrożenia przewidzianego w danym przepisie – czy w danym przypadku może być wymierzona kara pozbawienia wolności nieprzekraczająca roku, a zatem musi dojść do przekonania, że w ich świetle orzeczenie kary pozbawienia wolności jest możliwe (dopuszczalne). Kara pozbawienia wolności, o której mowa w art. 37a § 1 k.k., jest zatem karą „przewidywaną”, na co trafnie zwrócono uwagę w orzecznictwie¹⁰, co należy rozumieć w ten sposób, że sąd ustala, że zasady i dyrektywy wymiaru kary przemawiają za jej orzeczeniem i kara taka zostałaby orzeczona, gdyby sąd nie uznał, że w realiach konkretnego przypadku uzasadniona jest jej zamiana na karę wolnościową¹¹. Z punktu widzenia dowodowego sąd musi dysponować takim materiałem, który w sposób niebudzący wątpliwości pozwalał będzie na dokonanie takiej oceny, przy czym w orzecznictwie wskazano, że tylko szczególne okoliczności mogą przemawiać za zastosowaniem art. 37a k.k.¹². Wyjątkowy charakter wskazanego przepisu, szczególność okoliczności, które mają uzasadniać zamianę kary pozbawienia wolności na karę wolnościową, przemawiają moim zdaniem za brakiem możliwości zastosowania wskazanego przepisu zredukowanym postępowaniu szczególnym, jakim jest postępowanie nakazowe. W jego ramach nie ma odpowiednich warunków do czynienia ustaleń faktycznych pozwalających na uznanie, że zachodzą szczególne okoliczności uzasadniające zamianę kary izolacyjnej na wolnościową, gdy co do zasady należałoby orzec karę izolacyjną, a jej orzeczenie, nawet z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, nie jest możliwe w wyroku nakazowym¹³. W takich warunkach decydowanie o zamianie kary (a na tym polega zastosowanie art. 37a § 1 k.k.) nie koresponduje z założeniami

⁹ G. Łabuda, [w:] J. Giezek, D. Gruszecka, K. Lipiński, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, teza 8 do art. 37a.

¹⁰ Wyrok SN z dnia 12.05.2022 r., I KK 115/22, LEX nr 3437799.

¹¹ Wyrok SA w Warszawie z dnia 12.06.2019 r., II AKa 251/18, LEX nr 2706356.

¹² Wyrok SA w Szczecinie z dnia 11.04.2018 r., II AKa 177/17, LEX nr 2661297.

¹³ Zob. m.in. wyrok SN z dnia 19.05.2021 r., V KK 198/21, LEX nr 3177244.

i modelem postępowania nakazowego w polskim procesie karnym. Jeżeli bowiem sąd ma wymierzyć karę pozbawienia wolności – choć tylko hipotetycznie – to muszą być zapewnione niezbędne gwarancje procesowe dla oskarżonego, a ten nawet nie wie, że jego sprawa jest rozpatrywana na posiedzeniu nakazowym, bo ustawa nie wymaga przekazania mu takiej informacji. Nie wie on zatem, że sąd ocenia, jaką karę należy orzec – w kontekście kary pozbawienia wolności. Model postępowania nakazowego wyklucza możliwość poczynienia w tym zakresie odpowiednich ustaleń, i finalnie orzeczenie trafnej kary wolnościowej w zamian za karę pozbawienia wolności. Wyrok nakazowy może i powinien być wydany tylko w tych przypadkach, w których orzeczenie grzywny lub kary ograniczenia wolności nie budzi żadnych wątpliwości że jest trafną reakcją karną, skoro zaś sąd ma w pierwszej kolejności zdecydować (choć w założeniu) o orzeczeniu kary pozbawienia wolności, to powinien to uczynić nie w warunkach braku możliwości weryfikacji materiału dowodowego zgromadzonego w postępowaniu przygotowawczym. Wskazane okoliczności przemawiają za przyjęciem, że art. 37a § 1 k.k. nie powinien mieć zastosowania w postępowaniu nakazowym, a finalnie – wyrok nakazowy nie powinien być wydany przy zastosowaniu tego przepisu.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

Kłak Czesław, *Postępowanie nakazowe w polskim procesie karnym a ochrona praw człowieka*, Warszawa 2008.

Łabuda Grzegorz, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. Jacek Giezek, Warszawa 2021.

Mozgawa Marek, [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. Marek Mozgawa, LEX/el 2023.

AKTY NORMATYWNE

Ustawa z dnia 06.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r., poz. 1375, ze zm.).

Ustawa z dnia 06.06.1997 r. – Kodeks karny (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r., poz. 1138, ze zm.).

ORZECZNICTWO

Postanowienie SN z dnia 31.03.2016 r., II KK 361/15, OSNKW 2016, nr 6, poz. 39.

Wyrok SN z dnia 17.05.2011 r., III KK 117/11, OSNKW 2011, nr 9, poz. 80.

Wyrok SN z dnia 19.05.2021 r., V KK 198/21, LEX nr 3177244.

Wyrok SN z dnia 6.07.2022 r., III KK 177/22, LEX nr 3479153.

Wyrok SN z dnia 12.05.2022 r., I KK 115/22, LEX nr 3437799.

Wyrok SA w Katowicach z dnia 16.02.2017 r., II AKa 526/16, LEX nr 2278197.

Wyrok SA w Szczecinie z dnia 11.04.2018 r., II AKa 177/17, LEX nr 2661297.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 12.06.2019 r., II AKa 251/18, LEX nr 2706356.

Gloss to the judgment of the Supreme Court of July 6, 2022 III KK 177/22

SUMMARY

The gloss concerns the possibility of applying Art. 37a § 1 k.k. in order for payment proceedings, i.e. the possibility of imposing a fine or penalty of restriction of liberty instead of imprisonment, taking into account the model of order for order proceedings in the Polish criminal process. The author expresses the view that this is not possible due to the fact that the court decides at a sitting without the participation of the parties (and thus also without the participation of the accused) and does so only on the basis of the evidence collected in the preparatory proceedings. Therefore, the court is not able to verify the circumstances that are important for deciding whether to impose an isolation or a prison sentence, and there are no conditions to determine that it is possible to impose a custodial sentence and then change it to a fine or restriction of liberty.

Key words: penalty order, imprisonment, fine or restriction of liberty instead of imprisonment